

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 11.augustā Nr. 6-2/513

[..]

informācijai: Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei
neplpadome@neplpadome.lv

Par bezmaksas raidlaiku Rīgas domes ārkārtas vēlēšanu kandidātiem

Tiesībsargs ir saņēmis vairāku ārkārtas Rīgas domes ārkārtas vēlēšanu kandidātu elektroniski nosūtītas vēstules, kurās tiesībsargam lūgts iesaistīties tiesību aizsardzībā, jo Rīgas domes ārkārtas vēlēšanu kandidātiem netiek nodrošināta iespēja izmantot bezmaksas raidlaiku sabiedriskajos medijos.

Atbilstoši Tiesībsarga likuma 11.pantam, tiesībsarga funkcijās ietilpst veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam.

Tiesībsargs ir iepazīnis Latvijas Televīzijas un Latvijas Radio sniegtajām atbildēm, izskatot lūgumu piešķirt bezmaksas raidlaiku. Iepazīstoties ar normatīvo regulējumu, tiesībsargs, pielietojot gramatisko tiesību iztulkošanas metodi, nekonstatē, ka likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju” būtu tieši noteiktas tiesības uz bezmaksas raidlaiku kandidātiem, kas piedalās pašvaldības ārkārtas vēlēšanās, taču šādas tiesības ir noteiktas Saeimas vēlēšanu, Eiropas parlamenta, kārtējo pašvaldību un ārkārtas Saeimas vēlēšanu kandidātiem.

Iepazīstoties ar normatīvo regulējumu, kas bija spēkā līdz likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju” spēkā stāšanās brīdim (2013.gadam), tiesībsargs konstatē, ka likumā “Par priekšvēlēšanu aģitāciju pirms pašvaldību vēlēšanām” tiesības uz bezmaksas raidlaiku tika piešķirtas arī kandidātiem, kas piedalās ārkārtas pašvaldību vēlēšanās (5.panta otrā daļa).

No likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju” anotācijas un publiski pieejamām Saeimas sēžu stenogrammām nav konstatējama informācija par likumdevēja nodomu konkrētajā situācijā – proti, kādi apsvērumi ir bijuši pamatā likumdevēja lēmumam, kādu vēlēšanu kandidātiem ir piešķirams bezmaksas raidlaiks un kādēļ jaunajā regulējumā šādas tiesības vairs netiek piešķirtas pašvaldību ārkārtas vēlēšanu kandidātiem.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka pasaules demokrātiskajās valstīs pastāv pieci vispāratzīti vēlēšanu principi. Vēlēšanām jābūt vispārējām, vienlīdzīgām, brīvām, aizklātām un tiešām.¹ Augstākās tiesas Senāts skaidrojis, ka lai gan brīvas vēlēšanas nav minētas Satversmē tiešā tekstā, neapšaubāmi tas ir viens no vēlēšanu sistēmas pamatprincipiem, bez kura nav iedomājama demokrātija. Valsts varas avots ir tautas griba, un šīs gribas izpaudumam ir jābūt brīvam. Būtiski, ka šā principa tvērums attiecas ne tikai uz balsošanas brīdi, bet arī uz vēlētāju gribas veidošanos priekšvēlēšanu periodā. Šis princips, pirmkārt, prasa, lai valsts nodrošinātu tādas apstākļus, lai būtu iespējams veidoties dažādiem viedokļiem un pastāvētu reāla iespēja šos dažādos viedokļus paust un darīt zināmus vēlētājiem, otrkārt, lai vēlētājs būtu aizsargāts no nepieļaujamas savas gribas iespaidošanas gan no valsts, gan no privātpersonu puses."² Savukārt attiecībā uz vienlīdzības principu Satversmes tiesa ir norādījusi, ka iespējas ir vienlīdzīgas, ja valsts institūciju attieksme pret visiem kandidātu sarakstiem ir neitrāla. Tas attiecas uz kandidātu sarakstu vēlēšanu kampaņu, plašsaziņas līdzekļu pieejamību tiem, kā arī partiju un to kampaņu publisko finansēšanu. Savukārt vēlēšanas ir brīvas, ja vēlētāji citastarp var brīvi veidot savus uzskatus.³

Valsts pienākums ik pēc saprātīga laika posma rīkot brīvas un aizklātas likumdevēja vēlēšanas ir ietverts arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 3.pantā. Lai gan šis pants formulēts kā valsts pienākums, nevis kā indivīda tiesība, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tas aptver arī subjektīvās tiesības, t.i., indivīda tiesības vēlēties un tikt ievēlētam.⁴ Konvencijas 1.protokola 3.pants ietver sevī ne tikai vārda brīvības aspektu, bet arī vienlīdzības principu.⁵ Sakarība starp brīvām vēlēšanām un vārda brīvību tika akcentēta lietā *Bowman v. the United Kingdom*, kurā Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja: "Īpaši svarīgi, ka pirmsvēlēšanu periodā dažādiem viedokļiem un informācijai ir ļauts brīvi cirkulēt."⁶ Tomēr, lai gan Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1.protokola 3.punkts nostiprina vienlīdzības principu visiem pilsoņiem īstenot savas vēlēšanu tiesības, tas kā tāds negarantē tiesības politiskajai partijai piešķirt raidlaiku radio vai televīzijā priekšvēlēšanu laikā.⁷

Konkrētajā situācijā tiesībsargs konstatē, ka gan normatīvie akti, gan arī normu piemērošanas prakse apliecina, ka regulējums tiek piemērots vienlīdzīgi. Proti, bezmaksas raidlaiks netiek piešķirts nevienai no politiskajām partijām, kas kandidē ārkārtas pašvaldību vēlēšanās. Tomēr konkrētajā situācijā tiesībsargam rada bažas apstākļi, ka tiesības uz bezmaksas raidlaiku netiek nodrošinātas vispār, un tiesībsarga ieskatā būtu nepieciešams izvērtēt, vai šāds izņēmums ir atbilstošs brīvu vēlēšanu principam un vai sabiedrībai tiek nodrošināta pilnvērtīga informācija par vēlēšanu kandidātiem. Konkrētajā situācijā ir svarīgi uzsvērt, ka Rīgas domes ārkārtas pašvaldības vēlēšanās 2020.gadā dome tiks ievēlēta uz termiņu, kas ir līdzvērtīgs kārtējām pašvaldību vēlēšanām, kā to paredz 2020.gada 22.februārī spēkā stājušies grozījumi Republikas

¹ Sk. Satversmes tiesas 2002.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu.

² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. SA-5/2006 10.2. punkts.

³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 22.septembra Sprieduma lietā Nr. A42539007; SKA-311/2011 11.punkts.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 2. marta spriedums lietā: Mathieu-Mohin un Clerfayt pret Beļģiju, No. 9267/81, 46.-51. punkts.

⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 2. marta spriedums lietā: Mathieu-Mohin un Clerfayt pret Beļģiju, No. 9267/81, 54. paragrāfs.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. gada 19. februāra spriedums lietā: Bowman v. The United Kingdom, No. 141/1996/762/959, 42. paragrāfs.

⁷ Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1991. gada 16. aprīļa lēmums lietā: Purcell et autres c. Irlande, No. 15404/89.

pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā. Konkrētajā situācijā nav būtisku atšķirību starp kārtējo un ārkārtas pašvaldību vēlēšanu juridiskajām sekām.

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 66.panta pirmā daļa noteic, ka sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi nodrošina informāciju, kas nepieciešama, lai katrs sabiedrības loceklis varētu veidot pamatotu un brīvu viedokli, bet 71.panta otrā daļa noteic, ka sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi pilda sabiedrisko pasūtījumu. Sabiedriskais pasūtījums ir pasākumu kopums, kura uzdevums citastarp ir arī saskaņā ar normatīvajiem aktiem pastāvīgi nodrošināt politiskajām partijām un politisko partiju apvienībām iespēju izteikt savu viedokli, kā arī iespēju veikt aģitāciju un sniegt informāciju pirms vēlēšanām un tautas nobalsošanas (Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 71.panta pirmās daļas 11.punkts).

Iepazīstoties ar Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma regulējumu kopsakarā ar likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju” normām, tiesībsargs uzskata, ka normatīvā regulējuma mērķiem un sabiedrības tiesībām uz informāciju un brīvām vēlēšanām atbilstošs būtu regulējums, kurā arī ārkārtas pašvaldību vēlēšanu kandidātiem būtu iespējams izmantot bezmaksas raidlaiku.

Tiesībsarga ieskatā, būtu izvērtējams, vai bezmaksas raidlaiku ārkārtas pašvaldības vēlēšanu kandidātiem ir iespējams piešķirt, piemērojot jau esošo normatīvo regulējumu attiecībā uz ārkārtas Saeimas vēlēšanām vai kārtējām pašvaldību vēlēšanām, vai arī pastāv pamats izvērtēt likuma “Par priekšvēlēšanu aģitāciju” atbilstību Satversmei, ciktāl tas neparedz tiesības uz bezmaksas raidlaiku ārkārtas pašvaldību vēlēšanu kandidātiem.

Savu tiesību aizstāvībai aicinu kandidātus izmantot tiesību aizsardzības mehānismu – vērsanos ar apstrīdēšanas iesniegumu Nacionālajā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomē un nepieciešamības gadījumā vērsanos tiesā, vienlaikus lūdzot noteikt pagaidu noregulējumu lietā.

Ar cieņu

Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu